

DIE STRYD TEEN OORLOG: 'n Oorsig

Vrede via Geweld

"... consider... whether the required subjects are questions of right and wrong, honour and dishonour, good and bad. Isn't it when we disagree about these, and can't reach a satisfactory decision about them, that we become hostile to one another (when we do become hostile) — both you and I and all the rest of mankind?"

H. Tredennick, Plato. The last days of Socrates, p. 27. Middlesex, 1966.

Sedert die vroegste eeue het state onderlinge geskille dikwels besleg met geweld. Redes tot konflik is daar genoeg. By motiewe soos die uitbreiding van gesag en rykdom, het latere eeue gevoeg noodsaaklike lewensmiddele en les bes "Lebensraum" in 'n tans oorbevolkte wêreld. Vandag het 'n krisis in die Ooste reperkussies in Argentinië en die bewegings van die Russiese vloot in die Swartsee laat sy rimpelings uitkring tot in die Verenigde State van Amerika.

Met die verloop van eeue het daar spesifieke gewoontes ontwikkel ten opsigte van oorlogvoering wat later normes was vir aanvaarbare of nie aanvaarbare optrede. Uit hierdie gewoontes het Hugo Grotius in 1625 'n internasionale reg gekodifiseer; 'n reg wat ontstaan het nie om oorlog te wettig nie maar wel omdat daar besef is dat daar met oorlog as die beslissende faktor om internasionale geskille te besleg, nie weggedoen kan word nie. Regspraktyke was dus sedert die Middel-eeue slegs bereken om die wrede en vernietigende gevolge van oorlog aan bande te lê. **De Jure Belli ac Pacis Libri Tres** van Grotius was die begin van die kodifisering van 'n gewoontereg wat vir eeue deur geen wetgewendeliggzaam aangevul kon word nie en waar geen internasionale mag, uitvoerende gesag kon handhaaf nie.

Die Geskiedenis van Vredespogings tot aan die einde van die negentiende eeu

"The world has never been in want of theories about how wars may be avoided and no

doubt the human race could do much better in this respect than it has done."

B. Brodie, War and politics, p. 3. London, 1973.

Gebrek aan doeltreffende sentrale gesag in die vroeë middeleeue het dit die feudale heer moontlik — en ook noodsaaklik — gemaak om sy regte self te beskerm. Geskille is deur talle klein oorloë besleg, 'n toestand wat die lewe vir edelman en kneg, biskop en handelaar ewe onseker gemaak het.

In die suide van Frankryk het teen die jaar 989 'n beweging ontstaan om die gewelddadige aktiwiteite van die ridders, wat met verloop van tyd al hoe meer bloeddorstig geword het, aan bande te lê. Hul strewe wat bekend staan as **Pax Dei** (die vrede van God) het aanvalle op die kerk en armes met die kerklike ban gestraf. In die daaropvolgende jare is ook handelaars onder hul beskerming geneem.

Sommige van die landhere het die kerklike beweging gesteun met verenigings wat beoog het om vrede te handhaaf. Hulle het onderlinge trou bevestig met 'n eed wat soms soos volg bewoord is:

"I will not invade in any way churches, or the crypts of churches, unless it be to seize malefactors who have broken the peace or committed homicide; I will not assault clerks or monks not bearing secular arms. I will carry of neither ox nor cow nor any other beast of burden. I will do nothing to cause men to lose their possessions on account of their lord's war, and I will not beat them to make them give up their property. From the first day of May until All Soul's Day I will seize neither horse nor mare nor foal from the pastures. I will neither destroy nor burn houses, nor root up nor cut down the vines under pretext of war."¹

1. J. W. Thompson en I. N. Johnson, An Introduction to medieval Europe 300-1500, p. 320. New York, 1937; J. Huizinga, The waning of the Middle Ages, pp. 77-74. Middlesex, 1968.

Benewens die goeie bedoelings van die ridders wat aan die verenigings behoort het, gee bogenoemde aanhaling ook 'n interessante beeld van die lewe van die edelman wat as feudale heer bykans onbepaalde mag en gesag gehad het. Van regeringsweë het die kerklike pogings aanvanklik nie veel steun ontvang nie sodat die **Pax Dei** vroeg in die elfde eeu opgevolg is met die **Truga Dei** (godsvrede) wat die beskermende klousules uitgebrei het na die hele bevolking vir sekere tye van die jaar. Namate die gesag van konings en invloedryke edelmannen later toegeneem het, het hulle die kerklike vredes pogings onderskryf sodat die onderneming mettertyd met groter sukses bekroon is. Aan die ridder is dit as eerbaar voorgelê om die kerk, swakkes en armes te beskerm en met die opkoms van Islam is sy vegtersnatuur gekanaliseer in die prysenswaardige gewilligheid om as kruisvaarder eers in Spanje en later in die Heilige Land teen die ongelowige te velde te trek. Waar die ridder as soldaat as gevolg van kerklike vredes pogings hom in 'n **cul de sac** bevind het, het die kruistog weer eens van kerklike kant geïnspireer, 'n oplossing gebied. Die kruistogte het nuwe gewoontes in oorlogvoering gebring wat dikwels ook kerklik geïnspireerd was. So is oorlogvoering op Sondag sterk afgekeur; 'n tradisie wat selfs in die negentiende eeu in Suid-Afrika nog sterk aangehang is. Die morele standaarde van die moderne Europese soldaat het sy beslag in die Christelike Kerk gevind.

Met die opkoms van nasionale state en ook tydens die sestende eeu se geloofsoorloë het Christen teen Christen die strydbyl opgeneem: mense met basies dieselfde morele standaarde sodat gewoontes later bepaalde oorlogsgewoontes gekodifiseer te midde van barbaarse bloedvergieting tydens die Dertigjarige Oorlog (1618-1648). William Penn, 'n aristokraat en invloedryke lid van die "Friends"-sekte (die sogenaamde "Quakers") het tydens die oorloë van die Augsburgse Verbond en die oorlog van Koning Willem in sy geskrif getitel **An essay towards the present and future peace of Europe by the establishment of a diet, parliament or estates** gepubliseer in 1693, 'n internasionale² organisasie beplan vir die behandeling van onderlinge geskille op vreedsame basis.

Hierdie idee om oorlog te bekamp is na die Vrede van Utrecht verder gevoer toe die Spaanse Suksessieoorlog beëindig is. Die abbé de Saint-Pierre het in 1713 sy **Projet de Paix Perpétuelle** gepubliseer waarin hy die totstandkoming van 'n Europese Unie bepleit het vir die beslegging van internasionale rebellies en oorloë. De Saint-Pierre kan seker ook as die vader van sanksies beskou word want dit was die strafmaatreeël wat hy gepropageer het om gehoorsaamheid aan 'n internasionale owerheid af te dwing.³

In die daaropvolgende tagtig jaar het die konsep van skakeling op internasionale vlak om vrede te bewaar aansyn verloor toe deur middel van interne rewolusies in Engeland, Amerika en les bes Frankryk selfs konstitusionele orde deur geweld omver gewerp is. Dit is dus nie verbasend dat 'n Duitse idealis soos Emmanuel Kant sy filosofie van voortdurend vooruitgang van die mens in 1795 met sy boek **Perpetual Peace** knoop aan die idee van 'n vreedsame wêreldryk nie want die afgelope eeu het aan hom en talle ander bewys dat die nasionale monargie self nie van intrige te vrywaar was nie.⁴

Intussen sou die opkoms van Napoleon Bonaparte daarvoor sorg dat Europa weer eens vir ruim vyf-en-twintig jaar uit 'n intern geordende konstitusionele sekuriteit geruk word en ekstern bedreig, in chaos, onsekerheid en geweld gedompel word. Toe sy segetog in 1815 beëindig is, was daar allerweë volgens die skrywers van die **Cambridge History of British Foreign Policy** (vol. I, p. 49) "The idea of some special machinery for the preservation of peace... in the air." In hierdie atmosfeer het die Russiese tsaar simpatieke luisteraars gevind vir sy pleidooi om wapengeweld in die toekoms te vermy. Terwyl afgevaardigdes van die vyf groot moondhede — Engeland, Rusland, Pruise, Oostenryk en Frankryk — 'n verbond sluit ten einde enige toekomstige bedreiging om magsewig in Europa te versteur, met geweld teen te staan, visualiseer tsaar Alexander 'n Heilige Alliansie waarby die ondertekenaars hul vaste voorname verklaar om:

2 Lord Davies, *The problem of the twentieth century. A study in international relationships*, p. 77. London, 1934; C. J. H. Hayes, *Modern Europe to 1870*, vol. I, p. 416. New York, 1967.

3 Lord Davies, *op. cit.*, p. 78; Hayes, *op. cit.*, p. 416.

4 Lord Davies, *op. cit.*, p. 78; P. Gardiner, *Theories of history*, p. 21. London, 1969.

"both in the administration of their respective states, and in their political relations with every other government to take for their sole guide the precepts of justice, Christian charity, and peace, which, far from being applicable only to private concerns, must have an immediate influence on the councils of princes, and guide all their steps, as being the only means of consolidating human institutions and remedying their imperfections."⁵

Tsaar Alexander I wat na die Napoleontiese oorloë internasionaal vrede wou verseker met 'n Heilige Alliansie

Hierop volg nog vaderlike vermanings tot Christelike optrede, onderlinge samewerking soos een groot familie en teenoor "subjects and armies as fathers of families" terwyl hulle leiding sal gee "in the same spirit of fraternity with which they are animated, to protect religion, peace, and justice."

Op die keper beskou lyk tsaar Alexander se deklarasie byna soos die ooreenkoms wat middeleeuse ridders aangegaan het om vrede te bewaar. Vir die oningeligte mens van die tiende eeu wat sterk onder die voogdyskap

van die kerk gestaan het, was so 'n verklaring aanvaarbaar. Hy kon miskien daaraan glo en hom daardeur laat verbind, maar dit was voor die eeu van revolusie en realisme. Tsaar Alexander wou die horlosie aghonderd jaar terugskuif maar die prysenswaardige strewes van die ridder was 'n wanklank in die reaksionêre werklikheid waarmee die tsaar in Europa omgewe was. Waar 'n gemeenskaplike kerk Christelike standaarde kon bepaal en optrede kon koördineer in die middeleeue was Europa in 1815 te verdeeld om 'n gemeenskaplike ideaal deur koördinasie te laat verwesenlik. Uit lojaliteit teen die tsaar het die meeste lande die ooreenkoms onderskryf en dit formeel ondersteun ofskoon etlike politici dit as lippetaal beskou het terwyl lord Castlereagh die Britse sekretaris van Buitelandse Sake dit as "a piece of sublime mysticism and nonsense" beskou het.⁶ Daar is geen internasionale organisasie geskep om koördinasie of beplanning ten opsigte van die uitvoering van die ooreenkoms te verseker nie sodat dit inderwaarheid slegs morele obligasies op die ondertekenaars gelê het en was uitvoering van die vaag omskryfde beginsels geensins afdwingbaar nie. Die doktrine het in Brittanje net stand gehou tot en met die dood van lord Castlereagh want sy opvolger lord Canning het nie doekies omgedraai oor sy standpunt nie: "Every country for itself and God for us all."⁷

Oorlogspraktyk

"The question of how to prevent war is really the eternal quest for justice."

Lord Davies, *The problem of the twentieth century*, p. 2. London, 1934.

In werklikheid is dit dus so dat een staat sy wil op 'n ander kan afdwing deur teen hom te veg. Hieruit volg dit dan dat die sterkste staat die grootste kans op sukses het⁸ en dit is presies wat by implikasie deur die vyf grotes by die Weense Kongres gereël is: die grotes sou sorg dra dat die bestaande orde nie deur andersdenkendes versteur word nie. Teen die einde van die negentiende eeu was internasionale reg van onskatbare waarde vir

5. Hayes, *op. cit.*, p. 595.

6. Hayes, *op. cit.*, p. 595-596.

7. Lord Davies, *op. cit.*, p. 98.

8. B. Emeny en F. H. Simonds, *The great powers in world politics*, p. 153. New York, 1939; M. Greenspan, *The modern law of land warfare*, p. 314. Berkely, 1959.

die reëling van interstaat verhoudings. Aangesien hierdie reg hom besig gehou het met humane praktyke wat bowendien slegs deur morele obligasies afdwingbaar was,⁹ het daar voor die twintigste eeu geen wyse bestaan waarop die swakker staat op regverdige beoordeling van sy saak kon aanspraak maak anders as deur bondgenootskap nie.

Intussen is norme vir beskaafde oorlogvoering gestandaardiseer op beginsels wat sterk op middelouere oorsprong dui. In die eerste plek is bepaal dat oorlogswapens en -maatreëls nie meer drasties moet wees as wat nodig is om 'n spesifieke doelwit te bereik nie. Hierdie beginsel leun sterk aan op die strafregtelike praktyk waarvolgens bepaal word dat die middels wat 'n persoon wat in noodweer handel ter selfverdediging aanwend, nie skadeliker moet wees as wat nodig is om die aanval af te weer nie.¹⁰

In die tweede plek word van oorlogsvoerende menslewende optrede verwag en in die derde plek, ridderlikheid, Gemenespel en oneerlikheid is vir die internasionale reg net so onaanvaarbaar as wat dieselfde gedrag op sportgebied of elders verwerp word.¹¹

Humanisme versus Geweld

In 1689 het Lodewyk XIV toestemming verleen aan sy generaal Louvois om die Rynse paltsgraafskap vir militêre doeleindes te sloop. Aan Tessé, leier van die **dragonnade**, is opgedra om die bewoners van Ladenburg en Heidelberg te ontruim waarna die stede aan die brand gesteeke is. Die uitvoering van hierdie taak het Tessé só gewalg dat Heidelberg hierdie beproewing gedeeltelik vrygespring het. Hieroor was Louvois so kwaad dat onder ander leiers verskeie ander stede in puin gelê is. Franse historici soos Henri Martin het hierdie optrede in sy populêre geskiedenis van Frankryk wat die eerste keer in 1883 verskyn het, beskou as 'n skandvlek op die goeie naam van die Franse soldaat. Daarby het hy gevoel dat hul optrede berus het op 'n waninterpretasie van internasionale oorlogsreg.¹² Die Franse soldaat se optrede is naamlik sterk bevraagteken in die lig van kontemporêre norme vir beskaafde oorlogvoering en namate humanisme vanaf die individuele denker na die ganse gemeenskap oorgedra is, sou soortgelyke optrede al hoe meer tot verantwoording geroep word.

Die gewelddadigheid van die 1848 rewolusies en die Krimoorlog (1854-1856) het aan die beweging om beskaafde oorlogsnorme te standaardiseer momentum gegee veral nadat Florence Nightingale die gebrek aan sorg vir die gewonde of siek soldaat pertinent onder die aandag van die mensdom gebring het. Hierdie strewende het op 22 Augustus 1864 in die Switserse stad, Genève, tot 'n verdrag in verband met seeoorlog gelei wat deur 'n groot aantal state onderteken is.¹³ Die konferensie kan met reg beskou word as 'n eerste poging om internasionale reg by wyse van onderhandeling aan te vul en om spesifieke optrede te definieer.

Met die Verklaring van St. Petersburg op 11 Desember 1853 wat deur gevolmagtigdes van Duitsland, Oostenryk, Hongarye, België, Sjina, Denemarke, Frankryk, Japan, Nederland en Turkye onderteken is, is 'n verdere doelwit in die strewende na die formulering van beskaafde oorlogsnorme gerealiseer. Daar is naamlik besluit dat indien die ondertekenaars onderling met mekaar in oorlog sou verkeer,

"De contracterende mogendheden ontzeggen zich het bezigen van kogels die in het menschelijke lichaam gemakkelijk zich uitzetten of plat worden, zoals kogels met harden mantel, waarvan de mantel den kern niet geheel dekt of van insnijdingen voorzien is."¹⁴

Met hierdie ooreenkoms is die aanwending van vernietigende moderne wapens die eerste keer gebind aan die gewoonregtelike beginsel van menslewende optrede in oorlog.

Skaars twee jaar later het die Frans-Pruisiese oorlog uitgebreek waarin Duitse optrede teen vyand'gesinde Franse in verowerde gebiede, allerweë kritiek uitgelok het. So is die later veelbesproke proklamasie by Chateau Thierry

9. Greenspan, *op. cit.*, p. 314; F. L. Schuman, *International Politics. The Western State system in transition*, p. 132. New York, 1941.

10. J. C. de Wet en H. L. Swanepoel, *Die Suid-Afrikaanse strafreg*, p. 70. Durban, 1960; W. E. Hall, *A treatise on international law*, p. 65. London, 1895.

11. Greenspan, *op. cit.*, p. 314.

12. W. T. Stead, *How not to make peace. Evidence as to home-stead burning collected and examined*, p. 13-14. London, 1900; H. E. Barnes, *A history of historical writing*, p. 216. New York, 1963.

13. "Verdrag nopens de toepassing van den zeeoorlog van de beginselen der Conventie van Genève van 22 Augustus 1864", gepubliseer in *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, No. 163, 1901.

14. *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, *op. cit.*, p. 107; Greenspan, *op. cit.*, p. 315.

uitgevaardig waarin vir sekuriteitsdoeleindes die mees vooraanstaande inwoners verplig is om in Duitse lokomotiewe te reis as afskrik-middel teen sabotasiepogings van plaaslike inwoners.¹⁵

As strafmaatregel is inwoners ook verplig om spoor- en telegraafdienste in stand te hou terwyl eiendom dikwels afgebrand is in distrikte waar vyandelikhede plaasgevind het. Drie jaar later is 'n internasionale konferensie te Brussel belê waar afgevaardigdes hulle oor die toelaatbare en die ontoelaatbare op die gebied van beskaafde oorlogsvoering besin het. Ofskoon 'n redelike mate van eenstemmigheid bereik is, is die ooreenkoms nie deur al die moondhede geratifiseer nie.¹⁶

Hierdie ooreenkoms het nog gestaan in die teken van Christelike sedes en waardes wat persoonlike gewin en onnodige wreedheid veroordeel het, as vernaamste uitgangspunt. Geen beskaafde nasie sou hom in die openbaar aan kettery skuldig maak deur 'n aweeregse houding hierteenoor in te neem nie. Tog moes vele getwyfel het aan die praktiese toepassing van hul ideaal.

'n Dekade later het Nietzsche **Thus spake Zarathustra, a book for all and none** gepubliseer en hiermee die eerste akkoorde geslaan van 'n nuwe era wat waardes, kuns, geloof en filosofie sou bevraagteken en aan reaksionêre spreuke onderwerp. Vir Nietzsche was vrede nie 'n deug nie maar oorlog wel: "You say, A good cause sanctifies even war; but I say, A good war sanctifies every cause... not peace at any price, but war; not virtue, but efficiency."¹⁷ Nietzsche se leuses kon geen weerklank vind in Victoriaanse Engeland nie. 'n Halwe eeu later het sy dramatiese uitsprake egter propagandamateriaal verskaf vir aggressie in 'n onderdrukte Duitsland. Denkers het aan die einde van die vorige eeu by monde van James Froude, die historikus, nog geglo dat die geskiedenis ons leer dat reg en verkeerd twee onderskeidbare entiteite is. Ofskoon opinies verander en geloofsbelydenisse kom en gaan, bly morele wette in ewigheid onveranderd. Soos Froude het ook Goldwin Smith 'n onwrikbare vertroue geopenbaar in die menslike vermoë om tussen reg en verkeerd te onderskei.

"A sound historical morality will sanction strong measures in evil times; selfish ambition, treachery, murder, perjury, it will never

sanction in the worst of times, for these are the things that makes times evil — justice has been justice, mercy has been mercy, honour has been honour, good faith has been good faith, truthfulness has been truthfulness from the beginning."¹⁸

Dit is in hierdie gees wat 'n Victoriaanse regering in Engeland maj-genl sir John Ardagh in 1899 na Den Haag gestuur het om weer eens in antwoord op die Russiese oproep om 'n internasionale vredesooreenkoms, Brittanje te verteenwoordig.

Vir eene het individue gespekuleer oor moontlikhede om vrede te bewaar. Voortaan sou die stryd opgeneem word deur regeringshoofde. Gedurende die negentiende eeu het nasionale state in Europa totstandgekom wat beswaarlik hulself kon handhaaf teen die grotes. Fisies was byvoorbeeld België nie opgewasse teen Duitsland nie terwyl Griekeland homself beswaarlik teen Turkse aggressie kon handhaaf.

Volgens sommige filosowe is die opkoms van nasionale state eweneens 'n bedreiging vir internasionale vrede. Nasionalisme manifesteer hoofsaaklik in twee stadia: 'n strewe om 'n eie nasionaliteit te bestendig wat sodra dit bereik is, ontwikkel in 'n begeerte om interne orde en voorspoed uit te dra na minder ontwikkelde state. Dit is 'n verskynsel wat hom in die Romeinse Ryk voor die geboorte van Christus geopenbaar het en wat aan die einde van die negentiende eeu in 'n toenemend mate gekenmerk is deur aggressiewe imperialisme in Europese state soos Frankryk, Duitsland, Italië, Engeland en België. Voor die gereg was almal egter gelyk¹⁹ en na die gereg sou die mens van die twintigste eeu hom wend om die vrede te handhaaf.²⁰

15. H. S. Edwards, *The Germans in France*, p. 218, aangehaal in die Britse Koloniale Kantoort publikasie, **Certain points connected with the conduct of hostilities in South Africa**, W. O. Box 22/872, file 8076.

16. Stead, *op cit.*, p. 5.

17. A. K. Rogers, *A student's history of philosophy*, pp. 469-470. New York, 1968; C. I. H. Hayes, *Contemporary Europe since 1870*, p. 209, New York, 1968.

18. Aangehaal deur H. Meyerhoff, *The philosophy of history in our time: an anthology selected, and with an introduction and commentary* by Hans Meyerhoff, p. 225. New York, 1959.

19. Schuman, *op cit.*, p. 114; Enemy, *op cit.*, pp. 25-42; Lord Davies, *op cit.*, pp. 15-17.

20. Let in die verband op die voorrede van die **Verdrag vir die vreedsame beslegting van internasionale geskille**, L. A. Band 97, G.Z.R. 2028/02, No. 163; Lord Davies, *op cit.*, p. 2. "The question of how to prevent war is really the eternal quest for justice."

In 1899 was die masjienerie om hierdie doelwit te verwesenlik nog nie geskep nie. Vandag, vyf-en-sewentig jaar nadat die eerste internasionale Hof totstandgekom het, moet ons aanvaar dat ons nog nie weet hoe om die vrede internasionaal te bewaar nie. Die twee konsepte om ewigdurende vrede te verkry langs die weg van internasionale skakeling of deur 'n wêreldryk soos deur die kommuniste gepropageer, is niks nader aan die verwesenliking van hul doel nie want ook tussen kommunistiese lande soos Sjina en Rus-

land bestaan reeds die kiem van wedywer en konflik. "... the time is not yet when a State can rely exclusively for the protection of its rights upon the organized force of international society"²¹ en ofskoon die mensdom gedurende die afgelepe tien eeue veel vermag het om oorlog te bekamp, het hy nog geensins daarin geslaag om die vrede te bewaar nie.

²¹ Columbia, op. cit., p. 115.